

prikazi

Pokušaji da se pronikne u prošlost makedonskog naroda i napiše njegova istorija stari su više od jednog stoljeća. Makedonska istorija, kao i svaka druga, bila je predmet naučne radoznalosti istraživača, kao i onih koji su željeli da ispitujući prošlost posluže određenom političkom cilju. Đorđi Pulevski (1838—1894), patriota i pisac, napisao je *Slavljano-makedonsku opštu istoriju* u želji da njome podstakne osjećanje nacionalne samosvojnosti Makedonaca. Krste Petkov Misirkov (1874—1926), publicista, zbirkom rasprava *Za makedonskite raboti* učinio je korak naprijed naučno razjašnjavajući neka pitanja iz okvira procesa nastajanja makedonskih nacionalnih osobenosti. *Makedonskij golos*, koji je u periodu poslije podjele Makedonije u balkanskim ratovima izlazio u Petrogradu objavio je seriju istoriografskih ogleda s namjerom da istakne istorijska prava makedonskog naroda i opravdanost njegovog suremljenja ka priznanju njegovog nacionalnog identiteta i teritorijalnog integriteta. Više makedonskih istoričara i publicista u razdoblju od 1912—1945. godine trudilo se da svojim radovima pokažu koliko je nenaučno i neodrživo svojatanje makedonske istorije od strane oficijelnih istoriografija zemalja koje su međusobno dijelile Makedoniju. Najzad, u godinama poslije drugog svjetskog rata otpočelo se sa sistematskim proučavanjem istorijskog razvitka makedonskog naroda, u kom periodu su arhivski radnici i istoričari Makedonije izvršili značajna arhivska istraživanja u zemlji i inostranstvu i dali odgovore na niz nerasvjetljenih pitanja iz makedonske istorije.

Tako je zaslugom istorijske nauke i zahvaljujući okolnostima iza kojih su stajali nacionalni razlozi i potrebe, prošlost makedonskog naroda naučno ispitana do stepena da se moglo pristupiti realizaciji ideje da se napiše Istorija makedonskog naroda. Tog zadatka prihvatili su se makedonski istoričari i stvorili djelo, koje, bez obzira na to kako će ga naučna kritika ocijeniti, svojom pojavom izaziva našu pažnju i priznanje.

Zamašnost djela ilustruje podatak da je na preko 1200 stranica štampanog teksta, raspoređenog u tri knjige, izložena makedonska istorija, odnosno istorija makedonskog naroda od praihistorijskog doba do 1945. godine. Korisnost ovog posla nije samo u tome što smo ovim djelom dobili sintetizovanu istoriju Makedonije nego i u tome što su u procesu njenog uopštavanja markirani pravci budućih istraživanja prošlosti makedonskog naroda. Sarnim tim, ovo djelo znači korak naprijed u razvitku makedonske i jugoslavenske istoriografije. S pravom ističemo doprinos 34-vorice autora koji su sudjelovali u pisanju *Istoriје makedonskog naroda*, šestorice saradnika koji su im pomagali i Instituta za nacionalnu istoriju u Skoplju, koji je omogućio da ovo djelo ugleda svijetlo dana.

Istorija makedonskog naroda je kolektivno djelo kako po tome što ga je pisalo više autora, tako i po tome što je kolektiv naučnika izradio metodološki pristup. Stvoren je, dakle, zajednički kriterij, koji nije dozvolio da knjiga bude zbir više posebnih pogleda niti da se naruši kontinuitet u tretiranju zakonmjernih istorijskih procesa.

Razumije se da usaglašavanje tekstova prema zajednički utvrđenom kriteriju nije otklonilo stilske osobenosti pojedinih autora.

Djelo ne sadrži detaljnu analizu, ono ne raspravlja o kontroverzama, niti teži da dokazuje; ono daje cjelovit pogled na tokove istorijskog razvitka, uopštenu sliku

ljudi i događaja u raznim istorijskim periodima. Značajno je da su u ovom djelu data ne samo politička kretanja nego i ekonomski i društveni procesi, razvitak u oblasti kulture i prosvjete, itd.

Usvojena periodizacija odražava faze narodnog i nacionalnog života makedonskog naroda kroz vijekove. Bitnije promjene uslova, političkih, privrednih i drugih, u kojima se taj život odvijao uzete su kao hronološki međaši, kao vremenske granice pojedinih istorijskih perioda.

Osim predgovora (knj. prva, 5—8) i kratkog osvrtu na prirodno-geografske odlike Makedonije (knj. prva, 9—14) cjelokupna materija raspoređena je na četrnaest dijelova. U prvoj knjizi (dio 1—4) sadržan je pregled makedonske istorije počev od prvobitnog društva do kraja XVIII vijeka. U tom dugom vremenskom razdoblju smjenjivale su se na makedonskom tlu različite civilizacije, u okviru kojih su makedonski Sloveni, bilo da su imali svoju državnu organizaciju ili bili pod vlašću Vizantije, srednjovjekovne srpske države, odnosno Turske, razvijali svoju kulturu, svoje sposobnosti i stvaralaštvo i tako uspjeli da sačuvaju svoju individualnost.

Period od početka XIX stoljeća do kraja prvog svjetskog rata, u toku kojeg je stvar narodnog preporoda i nacionalnog oslobođenja makedonskog naroda evoluirala od zanosa do spoznaje o nesavladivim preprekama, predmet je druge knjige *Istorije makedonskog naroda* (dio 5—10).

U ovom razdoblju odigrale su se na Balkanskom poluostrvu promjene od istorijskog značaja. Evropski kapital, a s njim i liberalne ideje, počeo je da prodire na Balkan. U samim balkanskim zemljama, među njima i u Makedoniji, začinjao se kapitalistički način privređivanja, narušavajući i potiskujući ustaljene odnose turskog feudalizma. Balkan je postao poprište ustanaka protiv turske vlasti i područje na kome su počeli da se stvaraju takvi oblici državne organizacije u kojima su dotad pokoreni narodi participirali u državnoj vlasti da bi kasnije stvorili nezavisne nacionalne države. Tursko carstvo, dugogodišnjom unutrašnjom evolucijom znatno oslabilo, suočeno sa nezadovoljstvom pokorenih balkanskih naroda i sa superiornom ekonomskom i društvenom organizacijom zapadnih evropskih sila, bilo je prisiljeno da krene putem reformi.

U istorijskim uslovima prve polovine XIX vijeka počinje narodni preporod Makedonaca; tokom druge polovine istog vijeka težnje makedonskog naroda za emancipacijom ispoljile su se kroz bune i ustanke i kroz još jači razvitak narodne prosvjete i kulture; krajem XIX vijeka te su se težnje oblikovale u formi nacionalno-revolucionarnog pokreta. Ali, neuspjeh ilindenskog ustanka u, za Portu, najvažnijem dijelu evropske Turske, zatim balkanski ratovi i podjela Makedonije između triju nezavisnih balkanskih država i, konačno, ishod prvog svjetskog rata, koji u pogledu nacionalnog oslobođenja makedonskog naroda nije donio ništa novo, pokazali su da još nisu sazreli istorijski uslovi za stvaranje autonomne Makedonije.

U trećoj knjizi (dio 11—14) izložena je istorija makedonskog naroda u periodu između dva svjetska rata i tokom narodne revolucije (1918—1945). Prva tri dijela posvećena su Vardarskoj (5—166), odnosno Pirinskoj (167—244), odnosno Egejskoj Makedoniji (245—275) u periodu 1918—1941. Narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji posvećen je poslednji dio ove knjige (277—476). U njemu je Makedonija posmatrana kao cjelina, s tim što su posebni odjeljci posvećeni pirinskom, a posebni egejskom dijelu Makedonije.

Na kraju svake knjige data je obimna bibliografija izvora (uglavnom zbirki) i literature s naznakom na koji se dio ovog zamašnog djela ona odnosi. Ovom bibliografijom djelo je dobilo na vrijednosti, tim prije što ono, s obzirom na to kako je koncipirano, nije moglo biti snabdjeveno uobičajenim naučnim aparatom.

Dvije karte Makedonije, sa ucrtanom geografsko-etničkom granicom ove zemlje i granicama država u kojima žive Makedonci, odnosno grafičkim prikazom operacija za oslobođenje Makedonije, oktobra—novembra 1944, korisni su prilozi uz ovo djelo.

Istorija makedonskog naroda, u ukusnom povezu, ilustrovana sa više fotografija, faksimila i umjetničkih reprodukcija, od kojih neke u boji, izdata je u Skoplju 1969. godine.

Rasim HUREM